

Дмитро РАСПУТНІЙ,

аспірант кафедри право гуманітарно-правового
факультету, (PhD) Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9911-6374>
e-mail: d.o.rasputnii95off@gmail.com

Науковий керівник: Михайло ФІАЛКА,

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри права
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5599-3335>
e-mail: fialkami70@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.32>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ УМИСНОГО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Анотація: У публікації досліджено механізм індивідуальної злочинної поведінки осіб, які вчиняють умисне пошкодження об'єктів електроенергетики, передбачене ст. 194-1 КК України. На основі узагальнення наукових підходів О.М. Джужі, А.Ф. Зелінського, О.М. Бандурки, О.М. Литвинова, М.І. Фіалки та інших вчених. Визначено зміст поняття «механізм злочинної поведінки» як системи взаємодіючих суб'єктивних та об'єктивних елементів, що детермінують виникнення й реалізацію суспільно небезпечного діяння.

У межах дослідження проаналізовано характеристику правопорушників, які вчинили кримінальне правопорушення за ст. 194-1 КК України, на підставі даних Єдиного державного реєстру судових рішень за 2025 рік. Сформовано кримінологічний портрет особи, що вчиняє кримінальне правопорушення, висвітлено її соціально-демографічні риси, рівень освіти, попередню кримінальну активність, наявність пом'якшуючих чинників, мотиваційну сферу, а також особливості вольової регуляції поведінки.

Окрему увагу приділено розкриттю структурних елементів механізму умисного кримінального правопорушення: мотивації, етапів прийняття рішення, планування та реалізації протиправного діяння, а також посткримінальної поведінки.

Обґрунтовано, що механізм злочинної поведінки за ст. 194-1 КК України є цілісною системою, в якій поєднуються психологічні характеристики особи, соціальні умови її існування та об'єктивна ситуація, що спонукає до вчинення діяння.

Ключові слова: механізм злочинної поведінки, кримінологія, умисне пошкодження об'єктів електроенергетики, детермінація злочину, кримінологічний портрет злочинця, мотивація.

Термін «механізм» традиційно в науках використовується як опис різноманітних процесів. В кримінології під цим терміном визначають ключові для науки категорії, як детермінація та генез певних процесів.

В рамках нашого дослідження, тобто механізму індивідуальної злочинної поведінки особи, яка вчиняє умисне пошкодження об'єктів електроенергетики. Такий підхід дозволяє комплексно охопити причинно-наслідкові зв'язки, які обґрунтовують кримінально-

протиправну поведінку конкретної особи та визначити загальну структуру пов'язаних дій.

В кримінології докладно вивчено детермінацію злочинності, визначено її види, розкрито їх вплив на генез конкретного злочину та сформовано уявлення про цілісну систему детермінації такими науковцями як О.М. Джужа, А.Ф. Зелінський, О.М. Бандурка, О.М. Литвинов та М.І. Фіалка.

М.І. Фіалка виокремлював поняття механізму злочинної поведінки як систему відповідних

елементів суб'єктивного та об'єктивного характеру, які логічно пов'язані між собою в єдине ціле, взаємодіють та детермінують один одного, кінцевий результат якого є вчинення суспільно небезпечного діяння, що характеризується злочинними діями.[1 с. 270]

Також аналогічну думку визначали О.М. Бандурка та О.М. Литвинов: механізм злочинної поведінки може бути визначений як система відомостей про соціально небезпечні діяння, детерміновані психофізіологічними рисами особистості злочинця, іншими об'єктивними і суб'єктивними факторами [2, с. 116].

При цьому до основних елементів, що утворюють структуру механізму індивідуальної злочинної поведінки, О.М. Литвинов зараховує умови морального формування особистості, мотивацію, конкретну життєву ситуацію, прийняття рішення про вчинення злочину і сам процес його скоєння [3, с. 33].

Без умовно, на механізм вчинення окремого кримінального правопорушення впливають ті детермінанти, що утворюють генез як особистості правопорушника, розвиток обставин, що спонукають і дії, що розвиваються у просторі та часі. Така думка підтверджується публікаціями А.М. Бандурки та О.М. Литвинова, М.І. Фіалки та інших науковців. Визначаючи саме соціальне та психологічне підґрунтя у окремі категорії, що мають важливий та безпосередній вплив.

Так, в підтвердження вище висловленої думки М.І. Фіалка для визначення механізму індивідуальної злочинної поведінки відзначав важливість поняття особистості злочинця з її структурою та змістом які в подальшому знаходять своє відображення в кримінологічному портреті особистості злочинця. Де останнє в цілому перегукується з тими загальними основами, що викладені вище.

Тож, відповідно до вище описаних думок, коректним буде надати для ознайомлення узагальнений портрет злочинця, дії якого кваліфіковані за ст. 194-1 Кримінального Кодексу України (далі — КК України) «Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики».

Зі всього переліку опублікованих справ за період 2025 року середньостатистичний портрет правопорушника складають особи віком від 16-70 років, переважна більшість з яких — чоловіки, в яких превалює середня та середньотехнічна освіта. Як правило, громадяни України. З опублікованих справ за звітний період 2025 року 21% складають кримінальні правопорушення, вчинені групою осіб; близько 12% — це особи, що раніше мали судимість; до 12% складають неповнолітні. За аналізом інформації, викладеної в ЕРДСР, у переважній більшості опублікованих справ суд встановлював наявність пом'якшуючих обставин суспільно небезпечного діяння (щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, збіг тяжких особистих обставин, скрутне фінансове становище тощо).

Більшість з встановлених осіб на момент вчинення злочину не були офіційно працевлаштовані. Відповідно, особи не мали

змоги забезпечувати собі відповідний рівень життя. Понад 60% не мали власну родину, що свідчить про егоїзм, нехтування суспільними інтересами та обов'язками. Проте була присутня здатність до формування сталих злочинних угруповань.

В матеріалах досліджених справ особи не виявляли агресії або надмірних емоційних проявів. Всі правопорушення були вчинені в стані тверезості, тобто відсутні ознаки сп'яніння, відповідно, була присутня обміркованість своїх вчинків.

Вольові ознаки полягають у тому, що особа, яка вчинює умисне пошкодження об'єкта електроенергетики, притаманне вміння свідомо регулювати свою поведінку, співвідносити її з ідеєю та регулювати відповідно до мотивації, здатність приймати і виконувати свої протиправні рішення відповідно до вище зазначених ідей та мотивації цілеспрямовано до визначеної мети.

Для розуміння самого процесу, в наступному пункті положення, розкривають зміст загального механізму злочинної поведінки як взаємопов'язаної структури, етапи якої характерні для абсолютної більшості кримінальних правопорушень, пов'язаних з умисним пошкодженням об'єктів електроенергетики та мають більшою мірою теоретичне значення.

В контексті дослідження механізму злочинної поведінки саме як структури за ст. 194-1 КК України доречно розглядати лише групу, яку становлять умисні злочини.

Стадії механізму умисного діяння мають складну структуру через особливості психічної діяльності особи, за якої вона не лише усвідомлює характер вчинюваної поведінки, але й бажає настання відповідного результату. Заздалегідь обдуманий умисел проявляється як форма психічної діяльності, за якої продумуються варіанти вчинення діяння та зміцнюється рішучість.

Виконання умисного діяння як стадія механізму передбачає перехід від планів і створення умов до конкретних дій у контексті порушення положень, визначених ст. 194-1 КК України, тобто порушення цілісності та працездатності об'єкта електроенергетики.

Вимушені відзначити, що поведінка індивіда далеко не завжди представляє собою закінчену послідовність: думка - рух - дія - операція - діяльність. Проте в ідеальній моделі це можна визначити схематично як: Мотивація → Планування → Виконання (Операція = Дія 1 → Дія 2) → Результат → Посткримінальна поведінка.

Представлений механізм також можливо поширювати на складові злочини, що полягають у вчиненні кількох різнохарактерних дій, кожна з яких окремо утворює самостійне кримінальне правопорушення.

Тобто створення предикатного кримінального правопорушення, об'єднаних єдиним злочинним результатом, або за своєю структурою утворювати ланцюг з декількох не пов'язаних єдиним злочинним результатом окремих

правопорушень, але виступаючих в якості тих особливостей, що утворюють сталі зв'язки в психіці, а відповідно впливають на похідні якості особи.

Підсумовуючи викладене у статті, слід наголосити на наступному.

Під механізмом індивідуальної злочинної поведінки, пов'язаної з умисним пошкодженням об'єктів електроенергетики, слід розуміти систему взаємопов'язаних елементів суб'єктивного та об'єктивного характеру, що утворюють єдину логічну структуру, взаємодіють між собою та детермінують кінцевий результат — вчинення суспільно небезпечного діяння, яке проявляється у заподіянні шкоди майну та настанні суспільно небезпечних наслідків.

Структура такого механізму охоплює, з одного боку, особистість злочинця, як центральний елемент, що уособлює в собі портрет злочинця, а з іншого — комплекс зовнішніх обставин, які формують конкретну об'єктивну спонукаючу ситуацію. Саме у взаємодії цих чинників, на тлі вольових якостей особи, формується її здатність прийняти рішення про реалізацію конкретного поведінкового акту. Де всі зазначені елементи ґрунтуються на соціальній позиції, психологічних характеристиках індивіда, його рис характеру, емоційних особливостях та відповідних сферах потреб, інтересів і мотивації.

З огляду на наведені положення, механізм окремого кримінального правопорушення у контексті ст. 194-1 КК України може бути визначений як умисний, детермінований, розгорнутий у просторі та часі завершений у своєму юридичному змісті акт кримінальної поведінки суб'єкта, сформований на основі певного інтересу чи мотиву з метою досягнення злочинного результату. Водночас, як слушно відзначали науковці, і інтерес, і мотив постають результатом загального процесу формування особистості правопорушника.

Бібліографічні посилання

1. Фіалка М.І. Механізм індивідуальної злочинної поведінки, пов'язаної з фальсифікацією документів // Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя, 2019. № 5, С. 266–270 URL: http://lsej.org.ua/5_2019/5_2019.pdf

2. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Механізм злочинної поведінки. Вісник кримінологічної асоціації України. 2016. № 3 (14). С. 110–119.

3. Литвинов О.М. Структура механізму індивідуальної злочинної поведінки. Право і безпека. 2008. № 7/1. С. 31–35

D. Rasputnii

Some aspects of the mechanism of individual criminal behavior in cases of intentional damage to electricity infrastructure.

Abstract: The article examines the mechanism of individual criminal behavior of persons who commit intentional damage to electricity infrastructure facilities as defined in Article 194-1 of the Criminal Code of Ukraine. Based on the synthesis of scientific approaches proposed by O.M. Dzhuzha, A.F. Zelinsky, O.M. Bandurka, O.M. Lytvynov, M.I. Fialka, and other scholars, the concept of the “mechanism of criminal behavior” is defined as a system of interrelated subjective and objective elements that determine the emergence and realization of socially dangerous acts.

Within the study, the characteristics of offenders convicted under Article 194-1 of the Criminal Code of Ukraine were analyzed on the basis of data from the Unified State Register of Court Decisions for 2025. A criminological profile of individuals committing this criminal offense has been developed, highlighting their socio-demographic features, educational level, prior criminal activity, presence of mitigating factors, motivational sphere, and specific features of volitional regulation of behavior.

Special attention is devoted to revealing the structural components of the mechanism of intentional criminal behavior: motivation, stages of decision-making, planning and implementation of the unlawful act, as well as post-criminal behavior.

It is substantiated that the mechanism of criminal behavior under Article 194-1 of the Criminal Code of Ukraine represents an integrated system combining the psychological characteristics of the offender, the social conditions of their existence, and the objective situation that motivates the commission of the act.

Keywords: mechanism of criminal behavior, criminology, intentional damage to electricity infrastructure, crime determination, criminological offender profile, motivation.

Зразок для цитування:

Распутний Д. Деякі аспекти механізму індивідуальної злочинної поведінки умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. Пропліє права та безпеки, 2025. №8. С. 143-145. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.32>.